

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Indledningen er redigeret af Jeppe Karnøe Knudsen og Steen Tullberg

Tilsyn ved ph.d. Morten Fink-Jensen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Den latinske Stil (Et Skole-Program)”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Anledning
  - 1.1 Stemmer i debatten 1830-1833
    - 1.1.1 Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole?
- 2 1830'ernes skolestruktur i kongeriget Danmark
  - 2.1 Nye tider - nye udfordringer: realundervisningens fremme
- 3 Grundtvigs hovedtanker
  - 3.1 Grundsætning
  - 3.2 Latinens overflødighed og skadevirkninger
  - 3.3 Urene hensigter?
- 4 Latinkritik i Grundtvigs forfatterskab
- 5 Hvad der videre hændte
- 6 Anvendt litteratur

1 Anledning

Grundtvigs artikel, “Den latinske Stil”, blev bragt i ugebladet *Den Nordiske Kirketidende* i juli 1834, nr. 28, s. 465-475, og nr. 29, s. 481-488. Den er ikke et debatindlæg i den forstand, at Grundtvig reagerer på eller refererer til en bestemt artikel eller bog, men den rammer alligevel ind i en tendens, der er i tiden, og som han indirekte selv har bidraget til et par år tidligere ([se afsnittet om Latinkritik i Grundtvigs forfatterskab](#)). Og for en gangs skyld står Grundtvig ikke alene med sine tanker.

1.1 Stemmer i debatten 1830-1833

Peter Larsen, der på dette tidspunkt var stud.teol., havde i 1832 udgivet de to små sammenhængende pjecer *Forslag til at afskaffe det latinske Sprog, som Examinations-Sprog [...]* og *Betragtninger over det latinske Sprog fra forskellige Synspuncter, som Fortsættelse af mit Forslag [...]*. I den første pjece, der bl.a. var dediceret til konsistorium og det teologiske fakultet på Københavns Universitet, påpegede han det både mærkelige og uhensigtsmæssige i, at en stor del af undervisningen foregik på dansk, men at eksamenskravene alligevel fordrede, at selve eksaminationen foregik på latin, et sprog, som hverken eksaminator eller eksaminand beherskede særlig godt. Larsen ville foretrække, at studenterne brugte deres tid på at tilegne sig viden i de forskellige discipliner i stedet for at lære at udtrykke sig på et alligevel mangelfuldt latin (Larsen 1832a, s. 13). I det hele taget giver pjecen et billede af en uddannelsesinstitution, der på nogle punkter nærmer sig det dysfunktionelle pga. latinkravet.

Den anden pjece er, som titlen angiver, en opfølgning på og et defensorat for den første og uddyber emnet, men tilføjer intet egentligt nyt (Larsen 1832b).

Også professor Johan Nicolai Madvig havde i 1832 blandet sig i meningsudvekslingen. I en samleanmeldelse af fire skrifter fra 1830-1832 om lærd undervisning, dannelse og opdragelse med klummetitlen “Om den lærde Skoleunderviisning” havde han over flere numre af *Maanedsskrift for Litteratur* argumenteret for latinens dannende virkning og betydning for åndsevnernes udvikling, ligesom han betonedede den klassiske litteraturs historiske betydning – han var selv klassisk filolog (Bugge 1965, s. 266). Trods disse synspunkter var han skeptisk over for netop stiløvelsernes “frugtbringende [Virkning] paa Sjælen i Almindelighed” (Madvig 1832, s. 436).

1.1.1 *Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole?*

Endelig havde skibsklarerer og handelskommis Knud H. Gad i september 1833 udgivet et skrift på 60 sider med titlen *Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole? Et Spørgsmaal til Directionen for Universitetet og de lærde Skoler i Særdeleshed, og til enhver offentlig Skolebestyrelse i Almindelighed, eller en Lægmands Tanker om Nødvendigheden og Følgerne af en Skolereform i Danmark*. Han havde aldrig selv taget en højere eksamen og efterlyste en praktisk uddannelse med bl.a. bogføring og moderne fremmedsprog, en slags handelsskoleeksamen, der kunne være nyttig for “den kommende Kiøbmand, Fabrikant eller dannede Haandværker” (Gad 1833, s. 1).

Gads værk var i denne henseende symptomatisk. Som medlem af handelsstanden i Helsingør havde han svært ved at se, hvordan hans søn kunne få glæde af latinskolen, men han havde ikke rigtig andre muligheder for at give sønnen starten på en god uddannelse. En af hans pointer var også, at en bedre uddannet handelsstand vil være til gavn for fædrelandet (Gad 1833, s. 55 f.).

2 1830'ernes skolestruktur i kongeriget Danmark

Efter indførelsen af undervisningsret og -pligt for alle børn i 1814 bestod skolesystemet hovedsaglig af to offentlige og gratis skoletyper, almueskolen og latinskolen. I byerne kaldtes almueskolerne for almue- og borgerskoler. Hertil kom –

i begrænset omfang – den private hjemmeundervisning. På landet gik børnene kun i skole hver anden dag, da deres arbejdskraft og tilstedeværelse også var påkrævet på gårdene. Latinskolerne, der kun var for drenge, og som efter reformer i 1805 og 1809 benævntes de lærde skoler, fandtes kun i de større byer. Deres undervisningsforløb bestod af fire toårige klasser (Paludan 1885, s. 99). Ud over latin, græsk, religion (dvs. kristen morallære) blev drengene undervist i dansk, tysk, fransk, historie, geografi, aritmetik og geometri. Dertil kom hebraisk i øverste klasse for vordende teologer. Undervisningen i de moderne sprog, fransk og tysk, var dog ifølge Gad mange steder mangelfuld, idet eleverne oftest kun kunne oversætte fra fremmedsproget til dansk, men hverken opnåede tale- eller skrivefærdighed (Gad 1833, s. 5).

I de lærde skoler udgjorde latin en stor del af undervisningen. Eleverne skulle regelmæssigt aflevere 'latinsk stil', dvs. oversættelser fra dansk til latin og det omvendte, version.

Endelig havde der eksisteret enkelte private realskoler siden 1787, og Grundtvig havde selv undervist på en sådan, på Schouboes Institut i København, hvor han var ansat 1808-1811. I disse skoler, der især henvendte sig til det bedre borgerskabs børn, spillede levende sprog, historie, geografi og især naturfag en større rolle end i de andre skoletyper (Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 125).

2.1 Nye tider - nye udfordringer: realundervisningens fremme

I begyndelsen af 1830'erne begyndte man at oprette skolelærerforeninger, i samtiden efter tysk forbillede kaldet "Skolelærer-Conferentser", og lærerne satte udgivelse af skoletidsskrifter igang (Bugge 1965, s. 244; Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 308). Samfundsudviklingen kaldte på et andet skolesystem for de bedre begavede børn. Med udviklingen i industri og samfærdsel voksede behovet for mere og bedre undervisning i realfag, dvs. levende sprog som især tysk, men også engelsk og fransk, samt i naturvidenskabelige fag som matematik, fysik og kemi. Byborgerskabets teenagedrenge havde brug for et praktisk orienteret alternativ til latinskolerne, så efterspørgslen efter offentlige realskoler pressede sig på.

3 Grundtvigs hovedtanker

Grundtvigs valg af undertitel, "et Skole-Program", er en anelse misvisende, idet et skoleprogram almindeligvis – men dog ikke altid – rummede et konkret program eller plan for undervisningen på en given skole med en oversigt over det forgangne skoleår. Disse programmer kunne indeholde mindre afhandlinger, men havde altid stof, der knyttede sig til den aktuelle skole. En sådan indfaldsvinkel har Grundtvig ikke. Hans artikel skal derimod ses som et indlæg i debatten om bedre undervisning og undervisningsformer, som han gennem hele sit liv gjorde sig tanker om.

Tekstens formål er dobbelt. Dels vil Grundtvig endnu engang slå et slag for, at der i det lærde skolesystem i højere grad lægges vægt på at beherske dansk end latin, dels vil han gendrive påstande om, at han, fordi han ikke er en ynder af latin, heller ikke er god til det. Når Grundtvig omtaler sin artikel som et skoleprogram, skal det således ses mere principielt. Han mener, at den høje prioritering af latin, som på hans tid

herskede i de lærde skoler fra de tidligste klasser og frem til og med universitetsstudiet, var helt forfejlet.

Læs mere

Som en konsekvens af sine tanker om og kritiske holdning til det eksisterende undervisningssystem havde han også undervist sine sønner privat. I 1834 var Grundtvigs sønner, Johan og Svend, henholdsvis 12 og knapt 10 år gamle og havde dermed alderen til at blive anbragt i den lærde skole. Men Grundtvig ønskede ikke, at de blev undervist i det eksisterende skolesystem, som han senere skrev til sin gode ven, Bernhard Severin Ingemann (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 246, 1. maj 1841). Sønnen blev undervist i religion, græsk, verdenshistorie og geografi, Nordens sprog og historie, men netop ikke i latin. Der var således på dette område sammenhæng mellem idealer og praksis hos Grundtvig.

3.1 Grundsætning

Grundtvigs slagordsagtige grundsætning lyder: “*Liv og Lærdom*’ skal følges ad” (s. 487). Hermed mener han bl.a., at der ikke er nogen grund til at udsætte den lærende ungdom for det ufrugtbare latinterperi. Undervisning ved det levende, danske ord er vejen frem: “vi trænge til levende Skole-Mestere og kan ikke engang nøies med Tydske eller Franske (end sige da med en Latinsk Gienganger som har været død over i tusind Aar) vi maa nødvendig have *Danske*” (s. 471). Bliver latinen nødvendig, kan den læres senere.

3.2 Latinens overflødighed og skadevirkninger

Skolernes omfattende latinterperi opfatter Grundtvig ligefrem som både fysisk og sjæleligt usundt (s. 473), og han mener, at det er helt forkert, at fx jurister og præster skal være gode til latin, når det i deres erhverv er vigtigst, at de behersker det danske sprog godt (s. 472). Inden for jura var det faktisk kun i disciplinen dansk ret, at eksaminationen foregik på dansk, resten var på latin (se Tamm 2005, s. 160; Larsen 1832a, s. 12).

Samtidig finder Grundtvig progressionen i den eksisterende undervisning uhensigtsmæssig, fordi børnene skal lære at udtrykke sig på et fremmed sprog, før de behersker deres eget. Grundtvig vil hellere:

lære Drengene *først* at forstaae det *Bog-Sprog*, der udsprang af deres Moders-Maal, hvori de skal være stærke og hvori de skal oversætte de fremmede Sprog, Noget, Man i Skolerne aldeles forsømmer, uden at tænke paa, hvilken Synd det er imod Børn at forlange, de skal samle Kundskab af Bøger før de kan forstaae dem med Lethed, og at de skal hitte Rede i fremmede Sprog, før de kiende Vendingerne i deres eget, som er det eneste levende Oplysnings-Middel (s. 483 f.).

Grundtvig mener desuden, at man lige så godt kan lære græsk før latin, således som han har praktiseret det i undervisningen af sin egne sønner:

Man kan [...] begynde paa *Græsk* længe før paa *Latin*, da den Græske Tanke-Gang og Ord-Føining ligger Vores mange Mile nærmere end den Romerske, [...] saa de komme først til at bide i det sure Æble, naar deres Sjæle-Evner er saa udviklede og deres Sprog-Takt saa øvet, at de uden alt for stor Plage kan overkomme Lapidar-Stilen (s. 484).

Sluttelig er det muligt at lære latin som det sidste fag – både mundtligt og skriftligt:

naar Man veed at i en senere Alder og med endeel For-Kundskaber er det vel kiedsommeligt men dog intet Hexerie at lære en Mundfuld og Penfuld Latin, og naar Man i alt Fald langt heller lader sin Søn løbe Fare for et “*Non*”, der regnes dobbelt, end for en Sløvhed og Misdannelse, der hævner sig tusindfold (s. 484).

3.3 Urene hensigter?

Latinterperiet havde altid vakt Grundtvigs irritation. I denne artikel vil han ligefrem “styrte *Skole-Tyrannen*” (s. 482). Desuden prøver han at tilbagevise beskyldninger for at have urene hensigter med sit angreb på latinen (s. 469). Disse urene hensigter kan gå på, at hans uvilje mod latin kunne skyldes, at han selv var dårlig til sproget. Men faktisk havde han opnået “*Laudabilis*” (højeste karakter) til sin embedseksamen, hvilket han ser som et modbevis for disse påstande (s. 467).

4 Latinkritik i Grundtvigs forfatterskab

I artiklen afviser Grundtvig ikke undervisning i det latinske sprog som sådan, for

baade de [latinske klassikere] og Romerne [har] spillet saa stor en Rolle i Verden, at en Videnskabs-Mand bør kiende lidt til dem, og man [bør] desuden, for de mange Bøgers Skyld, Man siden har skrevet paa et Slags Latin, [...] kunne forstaae det Sprog (s. 485).

Det er derimod de mange latinske stiløvelser og unødvendige eksaminationer på latin, der er ham imod.

Latinkritik kan man finde mange steder i Grundtvigs forfatterskab. I artiklen trækker Grundtvig tråde til tre af sine egne udgivelser, *Verdens-Krønike*, 1812, *Nordens Mythologi*, 1832, og *Haandbog i Verdens-Historien*, 1833 (s. 468). I *Nordens Mythologi* hedder et afsnit ligefrem: “*Latinsk Krage-Maal en Gru for Aanden og en Pest for alle Tunge-Maal*” (Grundtvig 1832, s. XXV). I samme værk havde han også plæderet for, at der skulle oprettes et: “*Borgerligt og Ridderligt Academie*, eller hvad Man vil kalde en saadan høiere Anstalt for folkelig Dannelse og for praktisk Duelighed i alle Hoved-Fag” (s. 28). Det var tanken, at undervisning her udelukkende skulle foregå på dansk.

Det sidste værk, *Haandbog i Verdens-Historien*, var Grundtvigs forsøg på at skrive en verdenshistorie for alle. Værket blev ikke anmeldt – faghistorikere mente formentlig, at det var for amatøragtigt (Rønning 1907-1914, bind 3:2, s. 133). Fra Grundtvigs side var værket da også mere tænkt som en læsebog end en lærebog (s. 134). Med denne og *Nordens Mythologi* (1832) havde Grundtvig ligesom en snes år tidligere med *Nordens Mytologi*, 1808, og *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*, 1812, endnu engang søgt skabe sammenhængende fremstillinger i nordisk mytologi og verdenshistorie og trække begge dele over i en fortælling, der afspejlede hans eget

kristendoms- og verdenssyn. I den tid, der var forløbet mellem de to sæt udgivelser, havde Grundtvig dog ændret sin ungdoms bibelkristne historiesyn i retning af en bredere historisk-poetisk forståelse, og hans hensigt med de senere værker var en folkeoplysning, der først og fremmest skulle ske på modersmålet med et frit og levende ord (Bugge & Eller 1980, s. 324).

Læs mere

Undervisningen i de offentlige skoler foregik ellers fra begyndelsen af 1820'erne oftest efter den såkaldte Bell-Lancasterske metode, som Grundtvig var decideret imod. Den gik ud på, at én lærer ved hjælp af en række lidt ældre skoleelever, som foran ophængte tavler terpede udenadslære med hver sit hold af yngre skolekammerater, kunne undervise op til 100-150 børn på én gang – i England efter sigende op imod 1000 børn. Denne metode stoppede efterhånden i Danmark i løbet af 1840'erne (Bugge 1965, s. 243; Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 214-231).

5 Hvad der videre hændte

Eksamination på latin ved juridisk og teologisk embedseksamen blev afskaffet i det efterfølgende årti, i henholdsvis 1847 og 1849 (Paludan 1885, s. 141). Men først i 1871 bortfaldt 'latinsk stil' som obligatorisk fag til studentereksamen (Paludan 1885, s. 172). Grundtvig fortsatte med at argumentere for ændringer i undervisningssystemet og gjorde sig endnu engang til talsmand for oprettelsen af en højere læreanstalt i Sorø, [se fx indledningen til *Det Danske Fjir-Kløver eller Danskheden partisk betragtet*](#) (1836). Samtidig kunne han glæde sig over, at et af hovedspørgsmålene til de første rådgivende stænderforsamlings møde i Roskilde netop var realundervisningens fremme. Diskussionen resulterede i en petition til kongen, der sammen med en tilsvarende fra stænderforsamlingen i Viborg var medvirkende til, at der i 1836 blev nedsat en realskolekommission ([se også indledningen til *Skolen for Livet og Akademiet i Soer*](#) (1838)).

6 Anvendt litteratur

- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København.
- Bugge, Knud Eyvin & Povl Eller (1980) "N.F.S. Grundtvig" i Sven Cedergreen Bech (red.) *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave. København.
- *Den Nordiske Kirke-Tidende* (1833-1841), red. J.C. Lindberg. København.
- Gad, Knud H. (1833) *Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole? Et Spørgsmaal til Directionen for Universitetet og de lærde Skoler i Særdeleshed, og til enhver offentlig Skolebestyrelse i Almindelighed, eller en Lægmands Tanker om Nødvendigheden og Følgerne af en Skolereform i Danmark*.

København.

- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1833-1843: 1833-1856) *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg*, bind 1-3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1834) “Den latinske Stil (Et Skole-Program)” i *Den Nordiske Kirke-Tidende*, nr. 28, 13. juli 1834, spalte 465-475, og i nr. 29, 20. juli, spalte 481-488. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1836) *Det Danske Fiir-Kløver eller Danskheden partisk betragtet*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1838) *Skolen for Livet og Akademiet i Soer borgerlig betragtet*. København.
- Grundtvig, N.F.S. & Bernhard Severin Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. B.S. Ingemann & Svend Grundtvig. København.
- Larsen, Peter (1832a) *Forslag til at afskaffe det latinske Sprog, som Examinations-Sprog, saavel ved alle Embeds-Examina i Almindelighed, som ved examen theologicum i Særdeleshed. Et Ord til nærmere Overveelse*. København.
- Larsen, Peter (1832b) *Betragtninger over det latinske Sprog fra forskjellige Synspuncter, som Fortsættelse af mit Forslag til at afskaffe det latinske Sprog som Examinations-Sprog. Samt Underretning til Publicum*. København.
- Larsen, Christian, Erik Nørr & Pernille Sonne (2013) *Da skolen tog form 1780-1850 i Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*, red. Charlotte Appel & Ning de Coninck-Smith. Århus.
- Madvig, Johan Nicolai (1832) “Om den lærde Skoleunderviisning” i *Maanedsskrift for Litteratur*, nr. 8, s. 385-442. København.
- Paludan, Julius (1885) *Det højere Skolevæsen i Danmark, Norge og Sverig. En sammenlignende historisk Fremstilling, udarbejdet efter Opfordring af Bestyrelsen for det Letterstedtske Fond*. København.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 1-4. København.
- Tamm, Ditlev (2005) *Det rets- og statsvidenskabelige fakultet. 1. del i Københavns Universitet (1979-2005)*, bind 6:1, red. Svend Ellehøj & Leif

Grane. København.